

Березяк І.І.,

аспірант Львівського державного аграрного університету

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються проблеми виробництва молока в Україні. Проаналізовано систему показників економічної ефективності виробництва молока та особливості їхнього вимірювання. Автором також досліджуються чинники, які впливають на економічну ефективність сільськогосподарських підприємств.

The following paper is devoted to actual problems of milk production in Ukraine. Indexes of the economic efficiency of milk production and the features of theirs calculations were analyzed. The author also researches the factors, which influence on the economic efficiency of agricultural enterprises.

Молочне скотарство – це одна із стратегічних галузей тваринництва України, що визначає продовольчу безпеку держави, якість харчування населення та має високий експортний потенціал.

В останні роки ця галузь, як і інші галузі аграрного виробництва, переживає період кризи. Кризові явища в молочному скотарстві, з огляду на його специфіку, мають особливо негативні наслідки. Сьогодні ця галузь характеризується постійним скороченням чисельності поголів'я корів молочного напрямку, значним скороченням обсягів виробництва, високою часткою у загальних заготівлях молока переробними підприємствами особистих селянських господарств (65 % молока приймається П гаунком), недостатнім рівнем споживання молока та молочних продуктів на одну особу в рік та ін.

Однією з головних причин скорочення обсягів виробництва продукції молочного скотарства в Україні є зниження рівня його ефективності. Саме тому, метою цього дослідження є визначення економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами України та виявлення основних чинників, що її визначають.

Дослідженню проблеми економічної неефективності виробництва молока в Україні присвячено велику кількість праць, у яких розкриваються теоретичні та прикладні аспекти макро-економічного рівня ефективності виробництва цього виду продукції. Цій проблемі в Україні присвячені наукові праці П.С. Березівського, П.Т. Саблука, О.В. Шкільова, В.І. Бойка, Т.І. Яворської та інших.

Однак питання знаходження шляхів підвищення ефективності та збільшення виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах потребують поглибленого дослідження. Про це свідчить подальше зменшення поголів'я корів та відповідно зменшення валового виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами (рис. 1).

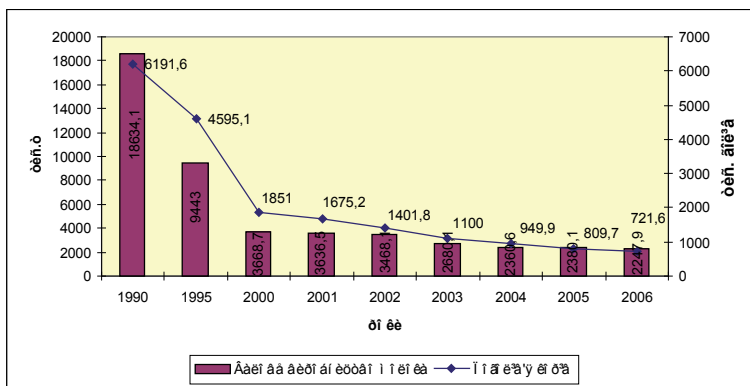

Рис. 1. Валове виробництво молока та поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах України за 1990-2006 роки [6]

Зниження валового виробництва молока в Україні (з 18634,1 тис. т в 1990 р. до 2247,9 тис. т) є наслідком постійного скорочення чисельності поголів'я корів молочної породи в сільськогосподарських підприємствах (з 6,2 млн. голів у 1990 році до 2,25 млн. голів у 2006 році). Поряд із вищевказаними негативними тенденціями, варто відзначити, що, починаючи з 2003 року, підвищується продуктивність корів. Так середній надій на корову в 2004 році зріс на 48,7 кг, в 2005 році – на 454,4 кг, в 2006 році – на 175,7 кг і становив 3115,2 кг.

Основним критерієм економічної ефективності сільськогосподарських підприємств та аграрного сектору загалом є

рівень забезпечення народногосподарських потреб у сільськогосподарській продукції й населення у продуктах харчування, промисловості у сировині, торгівлі у продовольчих товарах. У забезпеченні людини необхідними поживними речовинами тваринного походження молоко і продукти його переробки мають особливе значення. Недостатнє споживання цих продуктів може викликати білковий, вітамінний і мінеральний голод людини, призвести до тяжких захворювань.

Щодо України, то споживання молока та молочних продуктів тут протягом 2002-2006 років на одну особу становило 220-230 кг на рік (в 1990 році – 373 кг) при раціональній нормі 380 кг (мінімальна норма – 340 кг). Фактичний фонд споживання становив 10,6-10,8 млн. т на рік (59 % до раціональних норм) [3].

Економічну ефективність виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами можна оцінити за допомогою відповідних економічних показників, кожен з яких відображає кількісну та якісну характеристику економічних явищ і процесів. Ці показники є числовим виразом окремих категорій і понять (валової і товарної продукції, продуктивності праці, собівартості та рентабельності, валового і чистого доходу та інших) [1, с. 36-37]. Їх величина змінюється, залежно від розвитку аграрного виробництва, і відображає його об'єктивність і вірогідність.

Ефективність виробництва молока, як і ефективність іншої продукції сільськогосподарського виробництва, залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, що діють на сучасному ринку продовольства. Протягом останніх років макроекономічні чинники не сприяли розвитку виробництва у сільськогосподарських підприємствах, внаслідок чого результати їх господарської діяльності в галузі молочного скотарства залишаються низькими, що підтверджується такими показниками (табл. 1).

Як бачимо з таблиці 1, ситуація на внутрішньому ринку молока в 2006 році характеризувалася лише негативними тенденціями. Так, кількість реалізованої продукції зменшилась на 91,7 тис. т (на 4,8 %), виручка від реалізації продукції зменшилась на 232666 тис. грн. (на 11,7 %), середня ціна реалізації 1 ц також зменшилась – на 7,54 грн. У той же час витрати на виробництво цього виду продукції лише зростали, в наслідок чого виробництво молока в 2006 році було збитковим (на відміну від 2005 року, коли сільськогосподарські підприємства від продажу молока переробним підприємствам отримали 216433,5 тис. грн. прибутку).

Таблиця 1.

Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах України за 2004-2006 роки

Показники	2004	2005	Відхилення 2005/2004		2006	Відхилення 2006/2005	
			+/-	%		+/-	%
Кількість реалізованої продукції, тис. т	1860,9	1922,9	62	103,3	1831,2	-91,7	95,2
Повна собівартість, тис. грн.	1452173,7	1770605,4	318432	121,9	1821187	50581,6	102,9
Виручка від реалізації, тис. грн.	1446931,2	1987038,9	540108	137,3	1754372,6	-232666	88,3
Прибуток (збиток), тис. грн.	-5242,5	216433,5	221676	-4128,4	-66814,4	-283248	-30,9
Собівартість 1 ц, грн.	78,04	92,08	14,04	118,0	99,45	7,37	108,0
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	77,76	103,34	25,58	132,9	95,8	-7,54	92,7
Рівень рентабельності, %	-0,4	12,2	12,6	-	-3,7	-15,9	-

Джерело: Міністерство агропромислової політики України

Одним із найважливіших вартісних показників, що характеризує економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, є рівень рентабельності. Оптимальний рівень рентабельності, а це 30-50 % [2, с. 179], забезпечує розширене виробництво та зростання фондів матеріального стимулювання; характеризує ефективність витрат і є основою для обґрунтування найбільш раціональної галузевої структури господарств та отримання необхідної кількості прибутку, як основного регу-

лятора виробництва в ринкових умовах. В Україні виробництво молока є нерентабельним (-3,7%), що свідчить про нераціональний рівень організації виробництва в молочному скотарстві.

Окрім проаналізованих показників, економічна сторона ефективності знаходить своє вираження в скороченні затрат праці та ресурсів на одиницю корисного результату. У сучасних умовах вона досягається через інтенсифікацію виробництва. Застосування дедалі ефективніших засобів виробництва та досконаліших форм організації праці в молочній галузі сприяють збільшенню кінцевого корисного результату та кращому задоволенню потреб суспільства. Щодо досліджуваної галузі, то в цьому випадку затрати праці та ресурсів на одиницю виготовленої продукції лише зростали. Так, собівартість 1 ц молока зростала протягом досліджуваних років з 78,04 грн. в 2004 році до 99,45 грн. в 2006 році.

Розвиток молочної галузі в цілому стримується її недостатньою дохідністю, яка зумовлена низькою купівельною спроможністю населення та посиленням диспаритету цін. Кількість господарств цієї галузі невпинно скорочується, а частка збиткових підприємств зростає (рис. 2).

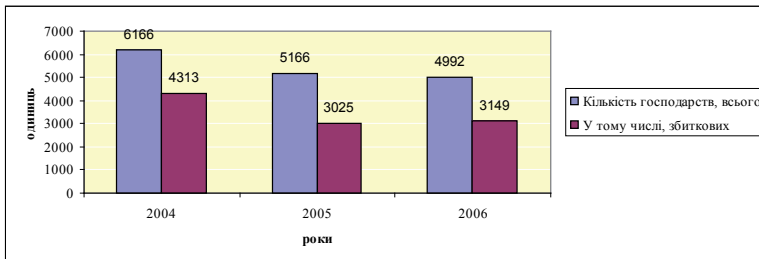

Рис. 2. Динаміка кількості сільськогосподарських підприємств, що реалізовували молоко протягом 2004-2006 років в Україні [4]

З цього рисунка видно, що лише протягом 2004-2006 років, кількість господарств, які функціонували в галузі молочного скотарства зменшилась з 6166 од. в 2004 році до 4992 од. в 2006 році (на 1174 од.). Частка підприємств, що отримали збиток у 2006 році становила 63%.

Отже, на основі вищенаведених фактів, можна зробити висновок про те, що виробництво молока сільськогосподарськими підприємствами України на сьогодні є економічно неефективним. Основними причинами цієї неефективності є:

- недостатній рівень технічного та технологічного оснащення молочних ферм та комплексів;
- відсутність еквівалентності обміну молока та промислової продукції;
- відсутність належної кредитної та податкової політики;
- недостатня державна підтримка галузі;
- недостатньо розвинута інфраструктура ринку та ін.

Вирішення усіх вищенаведених проблем, на нашу думку, можливе за умови:

- удосконалення механізму залучення інвестицій у створення нових і розвиток існуючих молочних сільськогосподарських підприємств шляхом вдосконалення законодавчої бази;
- розширення доступності дешевих середньострокових та довгострокових кредитних ресурсів на будівництво і модернізацію молочних тваринницьких комплексів;
- вдосконалення механізму державної фінансової підтримки галузі (через дотації);
- налагодження рівноцінного паритету цін між промисловою продукцією та продукцією молочного скотарства;
- перехід на функціонування системи менеджменту стада на основі єдиних європейських вимог щодо ідентифікації та ін.

Зазначені заходи сприятимуть зростанню економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами України та його подальшій інтенсифікації.

Література

1. Березівський П.С. Економічна ефективність скотарства та шляхи її підвищення. – Львів: “Українські технології”, 1998. – 156 с.
2. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
3. Молочне скотарство – стратегічна галузь тваринництва України // Всеукраїнський діловий тижневик “Аграрний тиждень. Україна” від 16.10.2007. – www.a7d.com.ua
4. Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах за 2006 рік. Держкомстат України / За ред. О.Г. Осауленка, 2007. – 76 с.
5. Шкільов О.В. Внутрішньогосподарські резерви підвищення ефективності виробництва молока // Економіка АПК. – 2007. – № 9. – С. 33-36
6. www.ukrstat.gov.ua
7. www.minagro.gov.ua